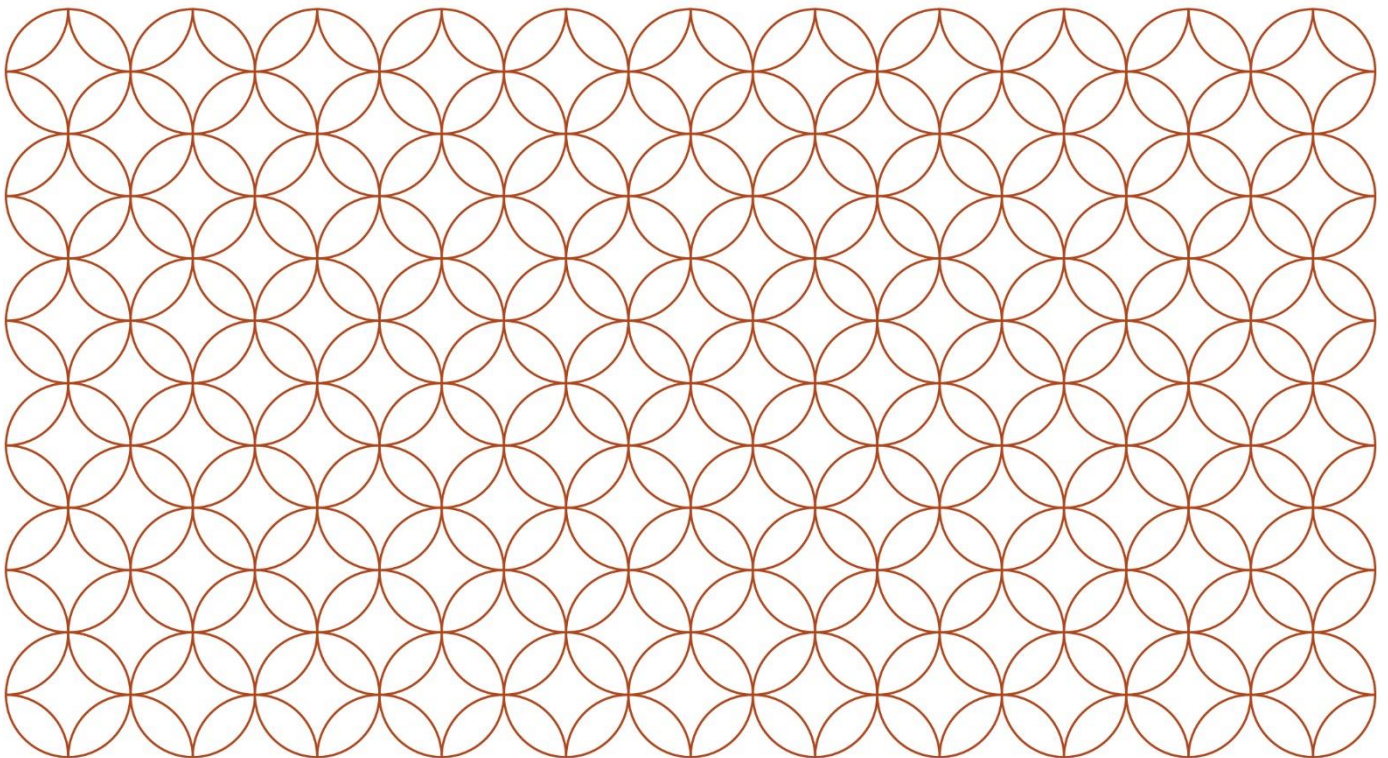

Bättre apl

Redovisning av uppdrag om att utbilda handledare och stärka kvaliteten i arbetsplatsförlagt lärande (apl)

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

Dokumentdatum: 2021-05-26

Diarienummer: Dnr 2021:1099

Skolverket, Stockholm 2021

Sammanfattning

Skolverket fick 2013 ett uppdrag om att genomföra utbildning för handledare som tar emot elever för arbetsplatsförlagt lärande (apl). Uppdraget gäller handledare för elever från gymnasial utbildning i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt från kommunal vuxenutbildning (komvux) på gymnasial nivå och som särskild utbildning på gymnasial nivå. Skolverket ska även informera om utbildningen till huvudmän och direkt till arbetsplatser som tar emot elever i apl. Vidare ska Skolverket genomföra insatser för att stärka kvaliteten i apl.

Vid uppdragets start fanns ingen nationell standard för apl-handledarutbildningar. Det var vanligt att skolorna bjöd in handledare till någon form av handledarutbildning men enligt rapporter från bland annat Skolverket och Skolinspektionen var det i många fall svårt att få handledare att delta i de utbildningar som erbjöds. Av rapporterna framgår även att handledare inte visste vad som förväntades av dem i handledarrollen och att det fanns andra brister i kvaliteten i elevernas apl.

Skolverket har sedan 2014 erbjudit en mängd olika insatser inom ramen för uppdraget. För att utbilda handledare har en *webbaserad handledarutbildning* tagits fram bestående av en handledarintroduktion, en fördjupningsdel om handledning och lärlingsutbildning samt material om att handleda elever som behöver extra stöd på arbetsplatsen. Handledarintroduktionen i handledarutbildningen har genomförts av 41 000 handledare. Därtill har 33 700 övriga, bland annat lärare, rektorer och elever, genomfört utbildningen.

För yrkeslärare och andra i skolan som arbetar med apl har en *apl-utvecklarutbildning* erbjudits via ett antal lärosäten. Apl-utvecklarutbildningen ersätts 2021 med en *modul för kollegialt lärande*. För rektorer erbjuds en *utbildningsdag* om apl-utveckling och *nationella apl-utvecklare* som processtöd i skolornas förbättrings- och utvecklingsarbete.

Vidare har Skolverket erbjudit *kompetensutvecklingsdagar* riktade till alla i skolan som arbetar med apl om bland annat handledarutbildning, bedömning under den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen och om att främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga kränkningar och diskriminering för elever på arbetsplatsen. På Skolverkets webbplats finns även *stöd om apl* riktat till olika målgrupper.

Från uppföljningar och utvärderingar kan Skolverket konstatera att de olika insatserna har varit uppskattade av målgrupperna (se vidare avsnitt 3). Uppföljningarna och utvärderingarna har även visat att insatserna har bidragit till att stärka kvaliteten i apl i de skolor som tagit del av stödet, genom att insatserna har lett till:

- att handledare är bättre förberedda att handleda elever

- att medvetenhet kring styrdokument i allmänhet och om apl i synnerhet har ökat
- att skolor i större utsträckning kartlägger arbetsplatserna innan de används för elevers apl och att elever i mindre utsträckning får leta sin egen apl-plats
- att skolor har fått bättre strukturer och rutiner kring apl
- att skolor har fått bättre samverkan med arbetslivet
- att skolor i större utsträckning inkluderar apl i sitt systematiska kvalitetsarbete (men att det fortfarande finns utvecklingsbehov).

Myndigheten ser dock fortsatta problem med att kvaliteten varierar i alltför stor utsträckning mellan skolor. Alla elever har rätt till arbetsplatsförlagt lärande som uppfyller kraven för utbildningen. För att uppnå detta krävs att alla handledare förbereds för sitt uppdrag, bland annat genom handledarutbildning, och att alla lärare som arbetar med apl har nödvändiga kunskaper inom området, att skolorna löpande arbetar med att systematiskt utveckla apl och att huvudmän och rektorer tar ett helhetsansvar för att varje elev ska få ett arbetsplatsförlagt lärande av hög kvalitet.

Sammanfattningsvis är Skolverkets slutsats att eftersom kvaliteten i apl inte är fullgod och likvärdig behöver huvudmännens och skolornas insatser för att stärka kvaliteten i apl fortsätta. Det stöd som myndigheten erbjuder är relevant för att åtgärda detta och ska därför fortsatt erbjudas. Skolverket kommer även att följa utvecklingen i skolorna för att se hur apl påverkas av covid-19-pandemin.

Innehåll

1. Inledning	7
1.1 Uppdraget till Skolverket.....	7
1.2 Bakgrund till Skolverkets insatser inom uppdraget	7
2. Skolverket har genomfört uppdraget genom flera insatser	9
2.1 Handledarutbildning för handledare som tar emot elever i apl	9
2.1.1 Handledarintroduktion samt fördjupning om handledning och lärlingsutbildning	9
2.1.2 Handledarutbildningen har kompletterats och uppdaterats	11
2.1.3 Stöd till handledare utomlands.....	11
2.1.4 Godkänd handledarutbildning för att få statsbidrag	11
2.1.5 Pilotstudie med regionala handledarutbildare 2018–2019.....	12
2.1.6 Information om handledarutbildningen till huvudmän och direkt till arbetsplatser	13
2.1.7 Deltagare i handledarutbildningen	13
2.2 Apl-utvecklarutbildning för yrkeslärare med flera	14
2.2.1 Apl-utvecklarutbildning på lärosäten 2014–2020	14
2.2.2 Deltagare i apl-utvecklarutbildningen.....	15
2.2.3 Apl-utveckling för rektorer	15
2.2.4 Deltagare i Apl-utveckling för rektorer.....	16
2.3 Nationella apl-utvecklare stödjer skolors utvecklingsarbete om apl	16
2.3.1 Deltagare – nationella apl-utvecklare.....	17
2.4 Annat stöd för att stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet .	17
2.4.1 Kompetensutvecklingsdagar om apl.....	18
2.4.2 Filmer om apl för rektorer och huvudmän	19
2.4.3 Stöd på webben	19
3. Resultat, diskussion och slutsatser	20
3.1 Handledarutbildningen normerar och ger god grund för handledning .	20
3.1.1 Handledarutbildning med regionala handledarutbildare var uppskattad men resurskrävande	22
3.2 Apl-utvecklarutbildningen har höjt kvaliteten i apl men deltagarantalet minskar	23
3.2.1 Modul för kollegialt lärande ersätter apl-utvecklarutbildningen på lärosätena	24
3.3 Nationella apl-utvecklare har bidragit till struktur i skolors apl-arbete .	25
3.4 Skolverket drar slutsatsen att insatserna stärker kvaliteten i apl och att arbetet måste fortsätta	27

3.4.1 Flera utvecklingsområden kvarstår	27
3.4.2 Skolverket fortsätter arbetet med att stärka kvaliteten i apl	30
Bilaga 1 – Innehåll i Skolverkets webbaserade handledarutbildning	32
Bilaga 2 – Resultat från kursutvärderingar av handledarutbildningen 2020	34
Bilaga 3 – Apl-utvecklarutbildningens innehåll och upplägg.....	36

1. Inledning

1.1 Uppdraget till Skolverket

I regleringsbrevet 2013¹ fick Skolverket i uppdrag att upphandla eller genomföra utbildning för handledare på arbetsplatser som tar emot elever för arbetsplatsförlagt lärande (apl). Information om utbildningen skulle riktas till både huvudmän och direkt till arbetsplatser som tar emot lärlingar². Skolverket skulle vid utformningen av utbildningen samråda med de nationella programråden och, där så var möjligt, även involvera de lokala programråden. Skolverket skulle senast den 1 mars 2013 redovisa hur myndigheten avsåg att genomföra uppdraget.

I den delredovisning³ till regeringen som gjordes 1 mars 2013 redovisade Skolverket hur uppdraget avsågs att genomföras, nämligen genom:

1. En webbaserad nationell handledarintroduktion riktad till handledare och yrkeslärare (1–2 dagar).
2. Nationell utbildning för apl-utvecklare riktad till yrkeslärare och handledare (3–5 dagar).
3. Stöd för strategisk apl-utveckling riktad till arbetsplatser (befintliga och potentiella apl-platser), skolhuvudmän och skolledare.

Uppdraget har justerats något genom åren. I regleringsbrevet 2014⁴ förtydligades att de apl-handledare som är målgrupp för handledarutbildningen är de som tar emot elever från gymnasial utbildning i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt från komvux och särsvux⁵ på gymnasial nivå. I regleringsbrevet 2016⁶ angavs att ”Statens skolverk ska fortsätta insatserna att genomföra utbildning för handledare och stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet.” Uppdraget har också förlängts vid två tillfällen, i regleringsbrev 2016 och 2018⁷, och ska slutredovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 1 juni 2021.

Målgrupper

Skolverket har genomfört uppdraget genom flera insatser, vilka riktar sig till olika målgrupper i arbetslivet och hos huvudmän. De olika insatsernas målgrupper tas upp under respektive insats (se vidare avsnitt 2).

1.2 Bakgrund till Skolverkets insatser inom uppdraget

När Skolverket fick uppdraget i regleringsbrevet 2013 fanns det av tradition lokala handledarutbildningar. Ibland var de samordnade på central nivå hos en

¹ U2012/7265/S, U2012/6996/SAM (delvis).

² I regleringsbrevet 2017 ändrades ”lärlingar” till ”lärlingar och andra elever på arbetsplatsförlagt lärande”.

³ *Delredovisning av uppdrag att erbjuda utbildning för handledare som tar emot elever på arbetsplatsförlagt lärande*. Skolverket (2013). Dnr 2013:17.

⁴ U2012/4978/GV, U2013/1824/GV, U2013/2908/S m.fl.

⁵ Sedan 1 juli 2020 ingår särsvux i komvux och benämns komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå.

⁶ U2015/01806/GV, U2015/02800/S, U2015/03785/S (delvis) m.fl.

⁷ U2017/05023/BS (delvis), U2017/05037/S.

huvudman men oftare gavs handledarutbildningar av enskilda skolor eller utbildningsanordnare⁸. Enligt en kartläggning som genomfördes av Bättra på uppdrag av Skolverket erbjöds inte alla handledare en handledarutbildning.⁹ Den främsta orsaken enligt kartläggningen var att många skolor hade svårigheter att få handledare att delta i de utbildningar som erbjöds. Vissa skolor hade därför gett upp försöken att bjuda in handledare till utbildningar. Handledares och yrkeslärares brist på tid uppgavs vara en viktig orsak till det. På de skolor handledarutbildningar hölls var dessa ibland enbart baserade på personliga initiativ från enskilda lärare. Det fanns också handledarutbildningar som erbjöds av branschorganisationer. Kartläggningen pekade på bristande likvärdighet både när det gällde tillgång till handledarutbildning och utbildningarnas innehåll.

När det gäller det lärande som sker på arbetsplatser gjordes förändringar i regleringarna i samband med införandet av gymnasieskola 2011 (Gy 11), vuxenutbildningsreformen 2012 (Vux 12) och gymnasiesärskolereformen 2013 (Gysär 13). Arbetsplatsförlagd utbildning (apu) ersattes med arbetsplatsförlagt lärande (apl), vilket enligt propositionen för reformeringen av gymnasieskolan hade sin grund i att yrkesutbildning handlar om mer än yrkeskunskaper – det handlar också om att förstå yrkeskulturen och att bli del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats för att utveckla en yrkesidentitet.¹⁰ Kraven på att en del av elevernas lärande skulle ske på arbetsplatser skärptes också genom att det blev svårare för huvudmän att göra undantag från att anordna apl.¹¹ I Nationella lärlingskommitténs betänkande och rapporter från Skolinspektionen framkom problem med att organisera apu/apl och att få till samverkan mellan skola och arbetsplatser.¹² Detta bekräftades även i en något senare rapport från Skolverket.¹³ Bland annat observerades följande brister i kvaliteten:

- Apl inkluderas inte i skolans systematiska kvalitetsarbete.
- Handledare kommer inte till handledarutbildningar.
- Arbetsgivare och handledare vet inte vad som förväntas av dem.
- Brister i skolans samverkan med arbetsplatserna, bland annat att lokala programråd inte fungerar på många ställen.
- Brister i elevens skydd mot att bli utsatt för kränkningar under apl.
- Brister i bedömning av elevens prestationer under apl.

⁸ I resten av rapporten avses med skola även utbildningsanordnare inom komvux.

⁹ *Handledarutbildning inom gymnasial yrkesutbildning – resultat från kartläggning genomförd sep-dec 2012*. Bättra (2012).

¹⁰ *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199).

¹¹ *Ibid.*

¹² *Gymnasial lärlingsutbildning – med fokus på kvalitet! Hur stärker vi kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning?* (SOU 2011:72), *Arbetsplatsförlagd utbildning i praktiken – en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar. Kvalitetsgranskning, Rapport 2011:2*. Skolinspektionen (2011), *Fördjupad tillsyn på yrkesprogram. Rapport över fördjupat tema i tillsynen*. Skolinspektionen (2013), *Gymnasial lärlingsutbildning – En kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning*. Kvalitetsgranskning Rapport 2013:02. Skolinspektionen (2013), *Arbetsplatsförlagt lärande – Lärlingsutbildningen för vuxna*. Kvalitetsgranskning Rapport K-2013:1. Skolinspektionen (2013).

¹³ *Det arbetsplatsförlagda lärandet på gymnasieskolans yrkesprogram – Nationell kartläggning och analys av apl-verksamheten utifrån yrkeslärares perspektiv*. Skolverket (2016), rapport 437.

2. Skolverket har genomfört uppdraget genom flera insatser

Utifrån vad Skolverket redovisade 2013 om hur uppdraget skulle genomföras och med utgångspunkt i de brister och behov som framkommit har Skolverket genomfört uppdraget genom:

1. En handledarutbildning för handledare som tar emot elever i apl.¹⁴
2. En apl-utvecklarutbildning för yrkeslärare och andra i skolan som arbetar med apl.¹⁵
3. Nationella apl-utvecklare som stödjer skolors utvecklingsarbete om apl.
4. Annat stöd för att stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet.

I detta avsnitt ges en beskrivning av insatserna, inklusive redovisning av antalet deltagare i respektive insats. Resultat av uppföljningar av insatserna tas upp i avsnitt 3.

2.1 Handledarutbildning för handledare som tar emot elever i apl

2.1.1 Handledarintroduktion samt fördjupning om handledning och lärlingsutbildning

I en kartläggning om handledarutbildning inom gymnasial yrkesutbildning som genomfördes på uppdrag av Skolverket 2012 framkom tankar om både innehåll och format.¹⁶ När det gällde innehållet framfördes behov av och önskemål om ett nationellt fastslaget innehåll som borde behandla handledarrollen, att ge instruktioner och feedback, bedömning, handledarens och arbetslivets roll i elevens utbildning samt elever i behov av särskilt stöd. När det gällde formatet framfördes behov av och önskemål om tid, resurser och stödmaterial för lärare som utbildar handledare. Även handledarutbildning anordnad av andra än skolan lyftes fram. I kartläggningen föreslogs, med hänvisning till Nationella lärlingskommitténs slutbetänkande¹⁷, en nationell kursplan för en modulindelad handledarintroduktion som skulle omfatta cirka en dag. Modulindelningen skulle göra det möjligt att genomföra utbildningen på olika sätt, exempelvis vid flera

¹⁴ En avvikelse från redovisningen 2013 av hur uppdraget skulle genomföras gjordes i den handledarutbildning som slutligen togs fram, genom att den primära målgruppen ändrades till enbart handledare (se vidare avsnitt 2.1.1).

¹⁵ En avvikelse från redovisningen 2013 av hur uppdraget skulle genomföras gjordes i den apl-utvecklarutbildning som slutligen togs fram, genom att målgruppen ändrades till att gälla personal i skolan som arbetar med apl och inte handledare (se vidare avsnitt 2.2.1).

¹⁶ *Handledarutbildning inom gymnasial yrkesutbildning – resultat från kartläggning genomförd sep-dec 2012*. Bättre (2012).

¹⁷ *Gymnasial lärlingsutbildning – med fokus på kvalitet! Hur stärker vi kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning?* (SOU 2011:72)

utbildningstillfällen, delvis via webben, eller på distans. Handledare föreslogs att få ett intyg efter avklarad utbildning.

Som nämnts inledningsvis redovisade Skolverket att utbildningen av handledare skulle ske genom en webbaserad nationell handledarintroduktion. I oktober 2014 lanserade Skolverket en sådan handledarintroduktion i form av en webbutbildning i fyra delar (moduler) som skulle möta de behov av utbildning för handledare som hade identifierats. Att utbildningen ges som en webbutbildning ger bland annat deltagaren möjlighet att genomföra handledarutbildningen i egen takt och på valfri plats. Det innebär också att alla handledare erbjuds samma utbildning vilket bidrar till likvärdiga förutsättningar för elever som gör apl.

Handledarintroduktionen har ett generellt innehåll som gäller handledaruppdraget oavsett vilket yrkesområde handledaren ingår i (se bilaga 1). I januari 2015 lanserades även en fördjupningsdel om handledning och lärlingsutbildning som bland annat krävs för statsbidrag till handledare (se även avsnitt 2.1.4 nedan). Även fördjupningsdelen har ett generellt innehåll (se bilaga 1).

Handledarintroduktionen tillsammans med fördjupningsdelen benämns i resten av rapporten även ”handledarutbildningen”.

Skolverket övervägde att göra branschspecifika delar i utbildningen, men valde efter att ha tagit del av synpunkter och erfarenheter från branschorganisationer, ansvariga för handledarutbildning i Norge och Danmark och webbutbildningsföretag att göra en avgränsning till att enbart erbjuda ett generellt innehåll. Det generella innehållet i webbutbildningen kan kompletteras med innehåll utifrån lokala och branschspecifika behov, till exempel vid handledarträffar som anordnas av skolor eller branschorganisationer. När utbildningen togs fram prövades innehållet i både handledarintroduktionen och fördjupningsdelen vid ett antal lärosäten, som på uppdrag av Skolverket gav handledarutbildningar med fysiska träffar. Innehållet stämde också av med de nationella programråden.

Syftet med handledarutbildningen är att handledare ska bli väl förberedda för att handleda elevers lärande och veta vad som förväntas av arbetsplatsen respektive skolan. Utbildningens primära målgrupp är handledare på arbetsplatser som tar emot elever från utbildning i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan samt komvux på gymnasial nivå och som särskild utbildning på gymnasial nivå för arbetsplatsförlagt lärande. Sekundär målgrupp är yrkeslärare, vilka behöver ha en gemensam bild med handledarna av det arbetsplatsförlagda lärandet och kunna stödja dem när de gör utbildningen. Även rektorer, elever, apl-samordnare, arbetsgivare och arbetstagare som är kollegor med handledarna kan ha nytta av att genomföra utbildningen för att få en gemensam bild av apl.

Handledarutbildningen är kostnadsfri och öppen för alla, det vill säga även andra än handledare och lärare har tillgång och kan gå den. Den är uppbyggd av filmer med scenarier och dilemman, intervjuer med handledare och elever, sociala aktiviteter där deltagaren interagerar med andra genom att svara på frågor samt interaktiva testa-dig-självfrågor. Utbildningen innehåller inte något skriftligt

inläsningsmaterial utan all fakta finns i form av korta animerade filmer, så kallade sketchnotes. Materialet i varje del (modul) omfattar cirka en timme. Deltagaren kan själv skriva ut ett intyg över avklarade delar.

2.1.2 Handledarutbildningen har kompletterats och uppdaterats

Handledarintroduktionens innehåll har utökats vid två tillfällen, 2016 med en komplettering av innehållet om arbetsmiljö och 2019 med ett nytt avsnitt om att förebygga kränkningar och diskriminering för elever i apl. Dessa kompletteringar utgick från behov som myndigheten fångat upp i möte med lärare, rektorer och handledare.¹⁸

Utbildningen kompletterades även 2017 med en sjätte frivillig del (modul) som innehåller material om att handleda elever som behöver extra stöd. Materialet består av 19 faktafilmer som tar upp adhd, autismspektrumtillstånd, dyslexi, utvecklingsstörning och psykisk ohälsa samt råd för handledningen på arbetsplatsen. Materialet togs fram i samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

I samband med att utbildningen flyttades till Skolverkets utbildningsplattform från en extern plattform 2019 uppdaterades utbildningen delvis med nyinspelade filmer i syfte att förlänga utbildningens hållbarhet till minst 2025.

2.1.3 Stöd till handledare utomlands

Efter att handledarutbildningen hade lanserats framkom önskemål om översättning av utbildningen till andra språk för handledare utomlands som tar emot elever från Sverige i arbetsplatsförlagt lärande. Från en hearing¹⁹ med 26 lärare som skickar elever på apl till länder utanför Sverige framkom dock att handledare utomlands har behov av ett annat innehåll än det som tas upp i handledarutbildningen, eftersom den är så präglad av en svensk kontext. I stället för en översättning av handledarutbildningen blev resultatet därför ett särskilt material för handledare utomlands som består av fem korta animerade filmer på engelska, med textning på ytterligare fyra språk. Filmerna ger en orientering om svensk yrkesutbildning och en förståelse för vad det kan innebära att ta emot elever från Sverige, bland annat utifrån kulturella skillnader. Materialet publicerades 2016 och finns på Skolverkets webb.

2.1.4 Godkänd handledarutbildning för att få statsbidrag

I förordningen om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning²⁰ och förordningen om statsbidrag för regionalt yrkesvux²¹ anges att en viss del av respektive bidrag

¹⁸ Skolverket har mött lärare, rektorer och handledare i konferenser, utbildningar, branschmässor, stödsatser mm som anordnats av myndigheter, lärosäten, skolor och branschorganisationer.

¹⁹ Hearingen genomfördes i maj 2015 i samverkan med UHR och lärarna rekryterades från myndighetens program Atlas praktik och Erasmus+ som innebär att skolor kan söka pengar för apl utomlands och internationella utbyten.

²⁰ Förordning (2011:947) om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram.

²¹ Förordning (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

kan lämnas när handledaren har fullföljt en utbildning som Skolverket bedömer uppfyller de krav som verket har ställt upp för sådan utbildning. Skolverket har därför, utifrån ett bemyndigande i förordningen om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning²², tagit fram en föreskrift om krav för handledarutbildning²³ utifrån vilken huvudmän kan ansöka om att få sin handledarutbildning godkänd. Det utbildningsinnehåll som fastställdes för Skolverkets handledarutbildning (handledarintroduktionen tillsammans med fördjupningen) låg till grund för de krav som uppställs i föreskriften. Det innebär att för att en utbildning ska godkännas ska den motsvara Skolverkets handledarutbildning till sitt innehåll.

I april 2021 har 34 huvudmän en handledarutbildning som är godkänd av Skolverket. Sedan det extra statsbidraget för utbildade handledare inom gymnasial lärlingsutbildning infördes har 8 623 statsbidrag²⁴ betalats ut för handledare som har genomfört en sådan godkänd handledarutbildning. Motsvarande siffra för statsbidrag som betalats ut för handledare som har genomfört Skolverkets handledarutbildning är 35 715. Av de statsbidrag som beviljats för handledare inom gymnasial lärlingsutbildning har med andra ord 80 procent gällt handledare som genomfört Skolverkets handledarutbildning.

2.1.5 Pilotstudie med regionala handledarutbildare 2018–2019

För en elev i apl ska det utses en handledare på arbetsplatsen²⁵ men när eleven väl är på plats är det inte ovanligt att eleven handleds av flera personer. För att så många som möjligt på arbetsplatserna, och inte endast elevernas handledare, ska ha gått en handledarutbildning genomförde Skolverket under 2018 och 2019 en pilotstudie där nio regionala handledarutbildare anställdes. Handledarutbildarna vände sig efter samråd med skolor direkt till arbetsplatser med erbjudande om handledarutbildning på plats för alla medarbetare. Syftet med pilotstudien var att undersöka hur ett sådant initiativ skulle tas emot av arbetslivet, vilka förutsättningar som krävs och vilka utmaningarna är för Skolverket att erbjuda och genomföra handledarutbildning direkt på arbetsplatserna.

Erbjudandet gick ut till arbetsplatser som tog emot elever i apl från yrkesutbildningar på gymnasial nivå. Den handledarutbildning som de regionala handledarutbildarna höll bestod av ett ”blandat” utbildningsformat där deltagarna dels deltog i fysiska träffar med bland annat erfarenhetsutbyte och diskussioner, dels genomförde delar av webbutbildningen individuellt på annan tid. De regionala handledarutbildarna erbjöd även utbildning för skolors personal i att utbilda handledare med stöd av Skolverkets webbaserade handledarutbildning.

²² Förordning om statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram.

²³ Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2014:49) om krav för handledarutbildning.

²⁴ Statsbidrag kan beviljas upprepade gånger för samma handledare avseende olika tidperioder och elever. Siffran går därför inte att översätta till antal utbildade handledare.

²⁵ 4 kap. 14 § gymnasieförordningen (2010:2039), 2 kap. 28 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, 4 kap 10 § förordning (2014:854) om vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år och statsbidrag för sådan utbildning.

2.1.6 Information om handledarutbildningen till huvudmän och direkt till arbetsplatser

I uppdraget om handledarutbildning angav regeringen att Skolverket skulle informera huvudmän och arbetsplatser om utbildningen. Målgruppen huvudmän och arbetsplatser har tolkats i vid bemärkelse och Skolverket har därför riktat information även till skolchefer, rektorer och andra skolledare, apl-samordnare, yrkeslärare och andra lärare inblandade i apl, samt arbetsgivare, handledare, handledares kollegor på arbetsplatserna och branschorganisationer. Skolverket har informerat målgrupperna på många olika sätt, vilket delvis redovisats i rapporten *Samlad redovisning och analys av yrkesutbildningsområdet 2016*. Utöver detta har Skolverket även genomfört lanseringskonferenser för lärare och handledare (se avsnitt 2.4.1), informerat i möten med HR-ansvariga på 15 stora företag, annonserat i branschpress, genomfört en marknadsföringskampanj i sociala medier riktad till arbetsgivare, medverkat i reportage om handledarutbildningen i lärarfackpress och på Worldskills Swedens webb²⁶.

2.1.7 Deltagare i handledarutbildningen

Skolverkets webbaserade handledarutbildning har funnits tillgänglig sedan oktober 2014. Den används i första hand av handledare som på uppmaning av skolor genomför utbildningen på egen hand, men det förekommer också att skolorna bjuder in till handledarträffar där utbildningen går igenom i grupp varvat med erfarenhetsutbyte och individuellt genomförande på webben.

I april 2021 hade totalt cirka 74 700 deltagare genomfört handledarintroduktionen sedan starten i oktober 2014, och cirka 35 700 deltagare hade genomfört fördjupningsdelen sedan den lanserades i januari 2015. Av dessa har cirka 41 000 av de som har genomfört handledarintroduktionen och cirka 18 500 av de som har genomfört fördjupningen uppgett att de är handledare.

Fram till maj 2019 hade 4 150 lärare tagit del av handledarintroduktionen.²⁷ Sedan utbildningen flyttade in i Skolverkets utbildningsplattform i maj 2019 går det inte längre att skilja lärare från andra deltagare i skolorna och statistik specifikt om lärare saknas därför sedan dess. Andra inom skolan som har genomfört utbildningen är enligt Skolverkets erfarenhet bland annat rektorer, elever, studie- och yrkesvägledare och apl-samordnare.

I pilotstudien där handledarutbildning gavs i form av fysiska träffar av Skolverkets regionala handledarutbildare utbildades cirka 1 800 handledare på 96 arbetsplatser under 2018–2019. Utbildningen nådde personer inom bland annat byggföretag, fordonsföretag, transportföretag, förskolor, kommuners kostenheter, äldreomsorg, butiker, hotell och restauranger.

²⁶ <https://www.worldskills.se/inspiration/handledare-pa-ratt-kurs-via-webben/>

²⁷ Siffran gäller lärare som påbörjat eller genomfört handledarintroduktionen.

2.2 Apl-utvecklarutbildning för yrkeslärare med flera

2.2.1 Apl-utvecklarutbildning på lärosäten 2014–2020

Skolverket har tagit fram en apl-utvecklarutbildning som en del av uppdraget om handledarutbildning och att stärka kvaliteten i apl. Utgångspunkten var de behov och brister när det gäller apl och samverkan mellan skola och arbetsplatser som hade uppmärksammats i flera rapporter (se avsnitt 1.2). I beredningsarbetet inför framtagandet justerades målgruppen för utbildningen från *yrkeslärare och handledare* till *yrkeslärare och andra i skolan som arbetar med apl*. Skälen till att inte rikta utbildningen till handledare var bland annat att innehållet bedömdes få mycket fokus på skolans ansvar utifrån de identifierade bristerna, att en handledarutbildning med fokus på handledarens uppdrag samtidigt skulle tas fram och att erfarenheterna pekade på att det redan var svårt att få handledare att komma till handledarutbildningar. Apl-utvecklarutbildningen togs fram hösten 2013 i samarbete med två forskare på institutionen för pedagogik och didaktik vid Stockholms universitet och 23 yrkeslärare som experter med lång erfarenhet av yrkesutbildning och apu/apl. Dessa lärares roll var att medverka i att utforma innehållet och sedan pröva det i sin egen verksamhet. Genom samarbetet erhöles tre perspektiv som genomsyrade apl-utvecklarutbildningen: ett skolverksamhetsperspektiv, ett vetenskapligt perspektiv och ett myndighetsperspektiv. Under våren 2014 gav Stockholms universitet två pilotomgångar av utbildningen och från hösten 2014 till och med hösten 2020 erbjöd mellan sex och åtta lärosäten utbildningen vår och höst på uppdrag av Skolverket.²⁸

Syftet med utbildningen var att stärka kvaliteten i apl genom att höja kunskapsnivån hos personal i skolan som arbetar med apl. Målet var att deltagarna efter utbildningen skulle kunna stödja systematiskt utvecklingsarbete med apl på den egna skolan och främja samverkan mellan skolan och arbetsplatserna. Den primära målgruppen var yrkeslärare men utbildningen var öppen för alla i skolan som arbetar med apl och som har erfarenhet av yrkesutbildning på gymnasial nivå. I utbildningen ingick bland annat att etablera hållbara strukturer och rutiner för samverkan mellan skola och arbetsplats, systematiskt kvalitetsarbete om apl samt planering, stöd och uppföljning av elevernas kunskaper under apl. Utbildningen bestod av fem dagar med fysiska träffar vid fyra tillfällen samt tre kursuppgifter att genomföra i den egna verksamheten mellan träffarna. För att öka möjligheterna till effekter av utbildningen i deltagarnas egna organisationer ingick det i kursuppgifterna att inkludera såväl rektor som kollegor. Apl-utvecklarutbildningen gav inte högskolepoäng men deltagare som fullföljde den fick ett intyg. Se även bilaga 3 för en mer detaljerad beskrivning av utbildningen.

²⁸ Utbildningen har getts vid Umeå universitet (endast ht 2014), Stockholms universitet på Frescati och Arlanda (2014–2020), Linköpings universitet (2014–2020), Högskolan i Skövde (2014–2017), Högskolan väst (2014–2020), Göteborgs universitet (2014–2020), Linnéuniversitetet (2014–2020), Malmö högskola/Malmö universitet (2014–2020). Skolverket ställde ursprungligen förfrågan om uppdragsutbildningen till samtliga lärosäten med yrkesutbildning 2014.

Utbildningen har under åren erbjudits på 12 orter²⁹ och för att erbjuda likvärdig tillgång stod Skolverket för resor till och från utbildningen. För att säkerställa ett likvärdigt myndighetsperspektiv i utbildningen medverkade ansvariga undervisningsråd vid Skolverket med utbildningsinnehåll vid första och sista träffen i varje utbildning. Dessa utbildningspass behandlade bland annat regleringen av apl och samverkan mellan skola och arbetsliv. De gav även tillfälle till dialog mellan Skolverket och deltagarna om apl-verksamheten på skolorna. För Skolverket var det ett bra tillfälle att träffa målgruppen för att få kunskaper om aktuella utmaningar och behov av stöd om apl i skolorna. Som bidrag till myndighetsperspektivet medverkade även en nationell apl-utvecklare (se avsnitt 2.3) från Skolverket i varje utbildning.

2.2.2 Deltagare i apl-utvecklarutbildningen

Totalt har drygt 2 300 deltagare genomfört apl-utvecklarutbildningen 2014–2020. Deltagarna har till största delen varit lärare i yrkesämnena i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och komvux. Många av dem hade en apl-samordnarroll eller ett annat uttalat särskilt ansvar för apl i den egna verksamheten. Även personer med en mer övergripande apl-samordnarroll inom förvaltningen hos huvudmän har deltagit. Andra som har varit representerade bland deltagarna i utbildningen har till exempel varit studie- och yrkesvägledare, rektorer och lärare i gymnasiegemensamma ämnen. Som Skolverket redovisade i årsredovisningen 2020 har deltagarantalet i apl-utvecklarutbildningen minskat med åren.³⁰

2.2.3 Apl-utveckling för rektorer

Redan i kursutvärderingarna från apl-utvecklarutbildningarna hösten 2014 påpekade deltagarna behovet av stöd och mandat från rektorn för att kunna implementera de kunskaperna de hade förvärvat i utbildningen på den egna skolan. I en analys av kursutvärderingarna som gjordes av Bättra på uppdrag av Skolverket var en slutsats att ”för att utbildningen ska ge avtryck på den egna skolan krävs stöd från rektor. Skolverket bör hitta sätt att ytterligare betona rektorns betydelse för en stärkt apl och stödja rektorer i att skapa goda förutsättningar för apl-utvecklarna att driva kvalitetsutveckling på skolan. Ett sätt kan vara att låta apl-utvecklare och rektorer gemensamt delta på någon del av utbildningen.”³¹

Under två-tre år bjöd ett par lärosäten som försök in rektorer att delta vid sista utbildningsträffen på apl-utvecklarutbildningen. Skolverket och de kursansvariga på lärosätena kom dock fram till att det inte var lämpligt att introducera nya deltagare (i det här fallet rektorerna) i utbildningen. I stället bjöd Skolverket in de rektorer och andra skolledare som hade medarbetare i apl-utvecklarutbildningen till en separat utbildningsdag. Syftet var att ge rektorerna möjlighet att uppdatera sina kunskaper om apl samt diskutera organisationen av apl och samverkan med

²⁹ Skövde, Linköping, Trollhättan, Karlstad, Malmö, Stockholm, Arlanda, Sundsvall, Luleå, Umeå, Göteborg och Växjö.

³⁰ Skolverkets årsredovisning 2020. Skolverket (2021).

³¹ Uppföljning apl-utvecklarutbildning 2014 – Sammanställning och analys av deltagarnas utvärderingar. Bättra (2015).

arbetslivet med kollegor från andra skolor. Sedan 2016 är utbildningsdagen öppen för alla skolchefer, rektorer och andra utbildningsansvariga för yrkesutbildning inom gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux på gymnasial nivå och som särskild utbildning på gymnasial nivå. Dagen innehåller information om handledarutbildningen, apl-utvecklarutbildningen och regleringen av apl, samt strukturerat erfarenhetsutbyte om organisering av apl och samverkan med arbetslivet genom lokala programråd/yrkesråd. Den ger också Skolverket tillfälle att få kunskaper om aktuella utmaningar och behov när det gäller arbetsplatsförlagt lärande.

Under 2020 och våren 2021 har utbildningsdagen inte erbjudits av hänsyn till skolornas arbete under covid-19-pandemin. Skolverket har i stället erbjudit stöd för arbetet med apl under pandemin via webben, i nätverksträffar och genom de nationella apl-utvecklarna.

2.2.4 Deltagare i Apl-utveckling för rektorer

Utbildningsdagen ”Apl-utveckling för rektorer” har haft cirka 390 deltagare under åren 2014–2019, varav de flesta har anmält sig i egenskap av rektor eller biträdande rektor. Andra deltagare har bland annat haft ledningsfunktioner hos kommunala och fristående huvudmän samt utbildningsanordnare inom komvux.

2.3 Nationella apl-utvecklare stödjer skolors utvecklingsarbete om apl

Som förstärkning till handledarutbildningen och apl-utvecklarutbildningen erbjuder Skolverket sedan 2014 skolor processtöd av nationella apl-utvecklare, som är anställda på Skolverket. Syftet är att stödja skolor i att utveckla rutiner för arbetet med det arbetsplatsförlagda lärandet. Processtödet sker i mindre arbetsgrupper med rektor, lärare och eventuell annan skolpersonal. Grupperna leds av en nationell apl-utvecklare. Det har också förekommit att huvudmän, branschföreträdare och representanter från arbetsplatser har deltagit. Stödet består av ett första tillfälle där skolans arbetsgrupp gör en nulägesanalys och planerar ett utvecklingsarbete samt ett andra tillfälle där detta följs upp. Däremellan genomför skolan sitt utvecklingsarbete och kan då även få stöd av den nationella apl-utvecklaren på distans.

Information om nationella apl-utvecklare finns på Skolverkets webb och Skolverket har också informerat om detta i olika sammanhang i möten med huvudmän, rektorer och yrkeslärare. Det är rektorn som bokar en nationell apl-utvecklare utifrån ett antal områden. De områden som kan bokas är systematiskt kvalitetsarbete om arbetsplatsförlagt lärande, samverkan mellan skola och arbetsplats, kartläggning för kvalitetssäkring av apl-platser, trepartssamtal med kvalitet, bedömning av elevens prestationer i det arbetsplatsförlagda lärandet, arbetet med lokala programråd, utveckling av apl inom lärlingsutbildning och utveckling av vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år. Det är möjligt att

boka en apl-utvecklare flera gånger med innehåll från olika områden. De nationella apl-utvecklarna kan även ge lärare stöd i hur de kan använda den webbaserade handledarutbildningen när de vill genomföra handledarutbildning i form av fysiska träffar.

Apl-utvecklarna har varit anställda av Skolverket på deltid. Under de första två åren arbetade de två och två med uppdragen och deras upptagningsområde var framför allt regionalt. När rutinerna för stödet blev mer etablerade och apl-utvecklarna mer erfarna övergick de till att arbeta en och en i uppdragen och antalet anlitade apl-utvecklare minskades. De första två åren var de mellan 15 och 20 personer med 20–40 procents anställning. Därefter har de succesivt minskats och 2021 finns det tre nationella apl-utvecklare anställda på 40 procent vardera samt två undervisningsråd med en behovsstyrd del av tjänsten som nationell apl-utvecklare.

2.3.1 Deltagare – nationella apl-utvecklare

Under åren 2014–2020 har de nationella apl-utvecklarna genomfört 727 apl-utvecklaruppdrag. En del skolor har bokat en nationell apl-utvecklare upprepade gånger för att få hjälp med olika utvecklingsområden. Totalt har ca 380 skolor tagit del av tjänsten. De första åren var det framför allt gymnasieskolor som bokade stöd från de nationella apl-utvecklarna men med åren har bokningarna från både gymnasiesärskolor och komvux ökat. Under perioden 2018–2020 genomfördes 169 uppdrag varav drygt hälften var kopplade till gymnasieskolans yrkesprogram, en fjärdedel till komvux på gymnasial nivå (inklusive externa utbildningsanordnare), cirka en tiondel till gymnasiesärskolan, nästan lika många till yrkesintroduktion och ett uppdrag till särsvux³². I första hand har stöd i bedömning, systematiskt kvalitetsarbete, samverkan mellan skola och arbetsliv samt kartläggning för kvalitetssäkring av arbetsplatser efterfrågats.

2.4 Annat stöd för att stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet

I regeringsredovisningen 2013 där Skolverket redovisade hur uppdraget skulle genomföras angav myndigheten att avsikten var att ta fram stöd för strategisk apl-utveckling riktat till arbetsplatser, skolhuvudmän och skolledare för att ”sätta in handledarfrågan i ett större perspektiv och stärka förutsättningarna för en samverkan mellan gymnasieskolan och arbetslivet”.³³ Myndigheten fick också ett tillägg till uppdraget i regleringsbrevet 2016, som innebar att Skolverket skulle fortsätta med insatserna att stärka kvaliteten i apl. Inom ramen för detta har Skolverket genomfört olika aktiviteter i syfte att stödja lärare, rektorer (och andra chefer inom yrkesutbildning på gymnasial nivå) och huvudmän inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, komvux på gymnasial nivå och som särskild

³² Numera komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå.

³³ *Delredovisning av uppdrag att erbjuda utbildning för handledare som tar emot elever för arbetsplatsförlagt lärande*. Skolverket (2013). Dnr 2013:00017.

utbildning på gymnasial nivå. Utöver det stöd som har redovisats i avsnitt 2.2 och 2.3 har Skolverket genomfört ytterligare insatser, vilka redovisas nedan.

2.4.1 Kompetensutvecklingsdagar om apl

Under de år Skolverket har haft uppdraget om handledarutbildning och att stärka kvaliteten i apl har myndigheten erbjudit flera kompetensutvecklingsdagar om apl i form av konferenser med inslag av workshops. Som underlag för att ge dessa ett aktuellt och efterfrågat innehåll har behov och önskemål fångats upp vid apl-utvecklarutbildningarna, genom de frågor om apl som kommit in till myndigheten och genom de uppföljningar och utvärderingar som gjorts av aktiviteterna i uppdraget. Nedan redovisas de konferenser som har erbjudits inom uppdraget under 2013–2020.

Konferens om apl för huvudmän och rektorer

Hösten 2013 genomfördes konferenser om strategier för skolans utveckling av apl riktade till huvudmän och rektorer. Syftet var att stödja skolledare och huvudmän i arbetet med att utveckla det arbetsplatsförlagda lärandet i yrkesutbildningen. Fem konferenser gavs på fem orter. Totalt deltog 268 personer i konferenserna, varav 212 rektorer och 56 representanter för huvudmän.

Konferens om handledarutbildning

I slutet av 2014 och början av 2015 genomfördes konferenser om handledarutbildning och om samverkan mellan skola och arbetsliv riktade till yrkeslärare, rektorer, handledare och andra som arbetar med apl. Syftet var att lansera Skolverkets webbaserade handledarutbildning, synliggöra olika sätt att använda utbildningen i skolornas utbildning av handledare samt att ge tillfälle till erfarenhetsutbyte om handledning och samverkan mellan skola och arbetsliv. Sex konferenser gavs på fyra orter. Totalt deltog 1 282 personer i konferenserna.

Konferens om apl i gymnasiesärskolan

Hösten 2016 genomfördes en konferens om kvalitetsutveckling av det arbetsplatsförlagda lärandet riktad till alla som arbetar med apl inom gymnasiesärskolan. Syftet var att erbjuda information, presentation av aktuell forskning, goda exempel och erfarenhetsutbyte om arbetsplatsförlagt lärande i gymnasiesärskolan. Totalt deltog cirka 100 personer i konferensen.

Konferens om bedömning under apl

Hösten 2017 och våren 2018 genomfördes konferenser om bedömning under apl riktade till lärare som undervisar inom yrkesutbildning på gymnasial nivå. Syftet var att erbjuda forskningsperspektiv, perspektiv på trepartssamtal och möjlighet till erfarenhetsutbyte med kollegor. Tio konferenser gavs på tio orter. Totalt deltog 1 411 personer i konferenserna.

Konferens om ”schysst apl”

Hösten 2019 genomfördes konferenser om att främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga kränkningar och diskriminering för elever i apl

riktade till alla som arbetar med apl inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, komvux och särvux³⁴. Rubriken för konferenserna var Schysst apl. Syftet var att uppmärksamma en nyproducerad del i handledarutbildningen om arbetsplatskultur och att visa exempel på hur skolor kan arbeta för att främja lika rättigheter och möjligheter samt förebygga kränkningar och diskriminering för elever i apl. 12 konferenser gavs på nio orter och totalt deltog 887 personer i konferenserna.

Hösten 2020 genomfördes halvdagswebbinarier om Schysst apl med motsvarande innehåll som konferenserna 2019 och 2020. Webbinarierna gavs vid åtta tillfällen. Totalt deltog 176 personer i webinarier.

2.4.2 Filmer om apl för rektorer och huvudmän

Som Skolverket tidigare redovisat i rapporten *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet* 2016 har Skolverket tagit fram nio korta filmer vad som gäller för apl och hur ansvaret för huvudman och rektor ser ut. Syftet med filmerna är att på ett lättillgängligt sätt tillhandahålla information till huvudmän och rektorer om deras ansvar för apl och om att organisera apl. Utgångspunkten är styrdokumentet för gymnasial yrkesutbildning och filmerna kan utgöra ett stöd för skolans systematiska kvalitetsarbete och samverkan med arbetsplatserna om apl. Filmerna finns på Skolverkets Youtubekanal. Målgrupper är huvudmän och rektorer för yrkesutbildning på gymnasial nivå.

2.4.3 Stöd på webben

Skolverket har tagit fram webbsidor om apl för målgrupperna huvudmän och rektorer, lärare respektive arbetsgivare. Där finns information om att organisera, planera, stödja och följa upp apl. Syftet är att tydliggöra vad som krävs för att få kvalitet i elevernas apl samt ansvar och roller för alla som deltar i apl-verksamheten. Där finns också den webbaserade handledarutbildningen samt information och stöd som knyts till den, till exempel statsbidrag till utbildade handledare. Under åren har webbplatsen utvecklats till att bli navet för Skolverkets information om apl.

På Skolverkets webbplats finns även stödmaterialet *Planera, genomför och följ upp arbetsplatsförlagt lärande – en lathund som stöd för att skaffa nya apl-glasögon*. Lathunden togs fram som ett utbildningsmaterial till apl-utvecklarutbildningen men publicerades även i Skolverkets publikationsdatabas för att göras tillgänglig för alla. Den är en vägledning om regleringen av apl i styrdokumentet och ger en fördjupad information och praktiska tips om hur man kan planera, genomföra och följa upp apl. Lathunden har blivit mycket efterfrågad.

³⁴ Numera komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå.

3. Resultat, diskussion och slutsatser

Skolverket har valt att utföra uppdraget genom ett antal olika insatser så som handledarutbildning, apl-utvecklarutbildning, nationella apl-utvecklare, konferenser och information på webben. Nedan diskuteras de olika insatsernas resultat och framtid samt slutsatser och utvecklingsbehov.

3.1 Handledarutbildningen normerar och ger god grund för handledning

När Skolverket fick uppdraget att utbilda handledare för elever i apl var, som tidigare nämnts, spridningen stor i hur handledare hade tillgång till en handledarutbildning. Det fanns inte heller någon nationell reglering av vad en handledarutbildning skulle innehålla. Detta ledde sannolikt till att elever i apl fick handledare med mycket olika förståelse om det uppdrag de skulle ta på sig och vilka förväntningar som fanns från skolan. Att handledare inte visste vad som förväntades av dem är något som Skolinspektionen har lyft i flera rapporter.³⁵ Den webbaserade handledarutbildningen som Skolverket har tagit fram har ett nationellt fastställt innehåll om att ta emot elever i apl på arbetsplatsen och eftersom handledare över hela landet har tillgång till den kan den bidra till att öka likvärdigheten i elevernas arbetsplatsförlagda lärande. Fram till april 2021 har 41 000 handledare i arbetslivet genomfört handledarintroduktionen. Det förs ingen statistik över hur många personer i arbetslivet som är handledare i apl på gymnasial nivå och det går därför inte att säga i vilken utsträckning elever har handledare som är utbildade med webbutbildningen. Skolverket kan dock konstatera att utbildningen är mycket använd och att ett stort antal handledare har genomfört utbildningen.

Utöver de 41 000 som har registrerat sig som handledare är det ytterligare cirka 33 700 personer som har genomfört handledarintroduktionen. Av dessa är drygt 4 000 lärare och Skolverkets bedömning är att den största delen av dessa utgörs av yrkeslärare. Som jämförelse kan nämnas att det läsåret 2019/2020 fanns 8 605 lärare i yrkesämnen i gymnasieskolan, 1 091 lärare i yrkesämnen i gymnasiesärskolan och 1 514 lärare i yrkesämnen i komvux.³⁶ Vissa av dessa kan dock tjänstgöra inom flera skolformer. Fördelen med att lärare går igenom handledarutbildningen är att de får en gemensam bild med handledarna av det arbetsplatsförlagda lärandet och kan stödja dem när de genomför utbildningen. Skolverket har även träffat på skolor där rektorn har beslutat att alla lärare ska genomföra handledarutbildningen som ett led i att få samsyn och en gemensam

³⁵ *Arbetsplatsförlagd utbildning i praktiken – en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar*. Kvalitetsgranskning, Rapport 2011:2. Skolinspektionen (2011), *Fördjupad tillsyn på yrkesprogram*. Rapport över fördjupat tema i tillsynen. Skolinspektionen (2013), *Gymnasial lärlingsutbildning – En kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning*. Kvalitetsgranskning Rapport 2013:02. Skolinspektionen (2013), *Arbetsplatsförlagt lärande – Lärlingsutbildningen för vuxna*. Kvalitetsgranskning Rapport K-2013:1. Skolinspektionen (2013), *Samverkan för bättre arbetslivsanknytning – En kvalitetsgranskningsrapport om restaurang- och livsmedelsprogrammet och hantverksprogrammet*. Skolinspektionen (2016).

³⁶ Sveriges offentliga statistik Gymnasieskolan tabell 5 A, Gymnasiesärskolan tabell 4 och Komvux tabell 5A.

plattform för apl-arbetet på hela skolan. Det framgår dock av ovanstående siffror att gruppen yrkeslärare är betydligt större än de som har gått igenom utbildningen. Det tillkommer dessutom ständigt nya lärare till skolan. Skolverket behöver därför även fortsatt uppmuntra att lärare går igenom utbildningen inför samarbetet med handledarna om elevernas apl.

Övriga inom skolan som har genomfört handledarintroduktionen är rektorer, elever, lärare i gymnasiegemensamma ämnen samt apl- och lärlingssamordnare. Skolverket ser fördelar med att alla som är inblandade i organiseringen och genomförandet av apl genomför utbildningen och har uppmuntrat detta genom att låta den vara öppen för alla. Bland annat skapas goda förutsättningar för gemensamma förväntningar och för samverkan mellan skola och arbetsplatser.

De elever som genomför utbildningen gör det vanligtvis inom ramen för undervisningen i skolan. Dels är det ett sätt att förbereda eleverna inför apl så att deras förväntningar blir gemensamma med handledarnas, dels blir eleverna ambassadörer för handledarutbildningen och marknadsför den till potentiella handledare på apl-platserna. Ett ytterligare skäl som lärare anger för elever att delta i utbildningen är att eleverna efter några år själva kan komma att fungera som handledare och att de då redan har en handledarutbildning.

Utöver apl-handledare och personer knutna till yrkesutbildningar på gymnasial nivå har även personer från andra verksamheter genomfört utbildningen. Skolverket har kommit i kontakt med aktörer som använder utbildningen till exempel för handledare i praktik inom arbetsmarknadsåtgärder och lärande i arbetslivet (lia) inom yrkeshögskolan, eller som intern kompetensutveckling när det gäller att ta emot nya kollegor.

Handledare och yrkeslärare har i kursutvärderingar och uppföljningar svarat att handledarutbildningen är bra och givande. De delar i utbildningen som rör bemötandet av eleven lyfts fram som särskilt bra. I intervjuer i en uppföljning som Skolverket gjorde 2016 framkommer att flera av yrkeslärarna anser att det blir en markant positiv skillnad i samarbetet med de handledare som har genomfört utbildningen i jämförelse med de som inte har det. De intervjuade lärarna upplever att de fått ett bättre samarbete med handledarna och att handledarna får ett annat sätt att tänka och en större samsyn med skolan om apl, organisering och upplägg.³⁷ I samma uppföljning och i kursutvärderingar som samlades in genom webbenkäter våren 2015 bedömer handledare och yrkeslärare att upplägget är pedagogiskt och innehållet relevant. Som negativt anger flera att den tar lång tid att genomföra och att det generella upplägget försvårar att ta till sig innehållet när den egna branschen inte finns representerad i exemplen som tas upp. Vid uppdateringen 2019 gjordes en justering i inledningen till utbildningen för att undvika förväntningar om ett branschanpassat innehåll.

Sedan webbutbildningen flyttades till Skolverkets utbildningsplattform i maj 2019 följs den även fortsättningsvis upp genom kursutvärderingar i form av

³⁷ *Uppföljning av Skolverkets apl-utvecklar- och apl-handledarutbildning*. Skolverket (2017). Dnr: 2016:1060.

webbenkäter som deltagarna besvarar direkt efter utbildningen. I dessa utvärderingar svarade 60 procent av handledarna under 2020 att handledarintroduktionen hade fördjupat och/eller breddat deras kunskaper i ganska stor eller stor utsträckning. 65 procent av handledarna svarade att utbildningen hade gett dem användbara kunskaper i ganska stor eller stor utsträckning (se vidare bilaga 2).

Skolverket drar slutsatsen att handledarutbildningen ger handledare den grund de behöver för att handleda elever i apl. Bakgrunden är bland annat uppföljningarna av den webbaserade handledarutbildningen och av de regionala handledarutbildarnas insatser, vittnesmål från lärare i apl-utvecklarutbildningen, de nationella apl-utvecklarnas erfarenheter från uppdrag på skolor och det faktum att utbildningen används i så pass stor omfattning.

Från samma källor drar Skolverket även slutsatsen att handledarutbildningen har haft en normerande funktion för lärares och rektorers förståelse av regleringarna om apl och därmed även för skolornas apl-arbete. Utbildningen har satt en standard för handledarutbildningar eftersom den konkretiserar föreskriften om krav för handledarutbildning. Den synliggör också lärarnas och skolans roll när det gäller planering, genomförande och uppföljning av apl.

3.1.1 Handledarutbildning med regionala handledarutbildare var uppskattad men resurskrävande

De regionala handledarutbildarnas uppgift var att genomföra handledarutbildning på arbetsplatser som tar emot elever i apl. Ett syfte med pilotomgången med regionala handledarutbildare var att undersöka om det fanns intresse för denna form av handledarutbildning direkt på arbetsplatser. Det visade sig att erbjudandet uppskattades i hög grad av både deltagarna och deras arbetsgivare. I utvärderingar som deltagarna gjorde vid utbildningstillfället framkom att de hade fått en bättre förståelse för elevers individuella behov, ökad förståelse för handledarrollen och kände sig tryggare i att handleda elever. Utvärderingarna från arbetsgivarna visade att både arbetsgivare och chefer såg vinster i att alla på arbetsplatsen får förståelse och kompetens för att ta emot eleverna på bästa sätt. De såg också en ökad motivation för handledaruppdraget hos sina medarbetare, vilket de menade bidrar till en högre kvalitet i elevernas arbetsplatsförlagda lärande. En oväntad vinst som arbetsgivarna gav uttryck för var att man blivit medveten om vikten av en genomtänkt introduktion av nyanställda.

Det framkom i pilotstudien att en stor del av de regionala handledarutbildarnas tid gick åt till att via skolor med yrkesutbildningar kontakta de arbetsplatser skolorna samverkade med för att erbjuda och därefter komma överens om att genomföra handledarutbildning. I arbetet ingick kontakter med bland annat arbetsplatser, gymnasieskolor, komvux³⁸, näringslivssamordnare, företagarföreningar och regionala kompetensplattformar. Den största utmaningen visade sig vara att få arbetsplatserna att förstå vad erbjudandet innebar och vilken behållning de kunde

³⁸ Komvux på gymnasial nivå och som särskild utbildning på gymnasial nivå

få av det. Det var med andra ord ett stort arbete som krävdes för att komma fram till en utbildningsinsats. För att kunna erbjuda denna form av handledarutbildning likvärdigt över hela landet kan en regional organisation behövas, med personal anställd för ett sådant uppdrag. Handledarutbildare skulle i ett sådant regionalt upplägg kunna ingå i ett vidare sammanhang med syfte att stärka samverkan mellan skola och arbetsliv.

3.2 Apl-utvecklarutbildningen har höjt kvaliteten i apl men deltagarantalet minskar

Syftet med apl-utvecklarutbildningen var att stärka kvaliteten i apl genom att höja kunskapsnivån hos lärare och andra i skolan som arbetar med apl. Målet var att deltagarna efter utbildningen skulle kunna stödja systematiskt utvecklingsarbete om apl på den egna skolan och främja samverkan mellan skolan och arbetsplatserna. Enligt de kursutvärderingar som deltagarna gjorde efter varje apl-utvecklarutbildning har utbildningen varit mycket uppskattad och deltagarna har bedömt att den har bidragit till ökad kvalitet i apl. I flera olika uppföljningar anger även deltagare att utbildningen har lett till ett förändrat arbetssätt både för den enskilde läraren och i skolorna. Särskilt betonas förbättrad kvalitetssäkring av arbetsplatser, systematiskt kvalitetsarbete och att yrkeslärarna i större utsträckning uppmuntrar apl-handledarna att genomföra den webbaserade handledarutbildningen. Andra förändringar är utvecklad dokumentation och bättre samverkan med apl-platserna.³⁹ Dessa effekter av apl-utvecklarutbildningen bekräftas av de nationella apl-utvecklarna, som menar att deras arbete underlättas påtagligt när det finns lärare som har gått apl-utvecklarutbildningen i de grupper de möter.

Effekten av apl-utvecklarutbildningen för organisationen av apl på skolorna har dock varierat. Enligt intervjuer som Skolverket gjorde 2017 med deltagare som hade genomfört utbildningen hade inställningen till apl över lag blivit mer positiv på deras skolor efter att deltagaren gått utbildningen. Flera deltagare beskrev att kollegor, rektorn och skolledningen fått mer förståelse för och insikt om apl och att apl hade fått högre status på skolan.⁴⁰ Samtidigt framkommer det i olika uppföljningar just utmaningar med att få stöd från rektorn och intresse från kollegor att ta tillvara de kunskaper och erfarenheter som deltagarna fått genom apl-utvecklarutbildningen. Brist på tid för apl-arbetet samt bristande förståelse och stöd från rektorn för vad arbetet kräver uppges vara faktorer som hindrar utveckling av apl-arbetet på skolorna.

³⁹ *Uppföljning av Skolverkets apl-utvecklar- och apl-handledarutbildning*. Skolverket (2017). Dnr: 2016:1060, *Uppföljning apl-utvecklarutbildning 2014 – Sammanställning och analys av deltagarnas utvärderingar*. Bättre (2015) samt kursvärderingar som deltagarna har fyllt i efter varje utbildning.

⁴⁰ *Uppföljning av Skolverkets apl-utvecklar- och apl-handledarutbildning*. Skolverket (2017). Dnr: 2016:1060

I de fall apl-utvecklarutbildningen inte har gjort avtryck i organisationen på deltagarnas skolor har kunskaperna och erfarenheterna stannat hos den enskilde deltagaren. Skolverket känner till problematiken med att medarbetares kompetensutveckling ofta stannar hos individen och därför konstruerades kursuppgifterna i utbildningen så att de skulle involvera deltagarnas rektor/chef och kollegor. För att ytterligare öka effekten av apl-utvecklarutbildningen har rektorer och andra skolledare erbjudits en egen utbildningsdag med nära koppling till apl-utvecklarutbildningen och dess innehåll. Skolverket har dock erfarenhet att omsättningen av rektorer med ansvar för yrkesutbildningar är stor och att påbörjade utvecklingsarbeten om apl i vissa fall helt har avstannat när en rektor har slutat eller till och med aktivt avbrutits av en ny tillträdd rektor.

Drygt 2 300 personer har genomfört apl-utvecklarutbildningen, till största delen yrkeslärare⁴¹. Som Skolverket konstaterade i årsredovisningen 2020 har antalet deltagare i apl-utvecklarutbildningen minskat med åren även om minskningen 2020 till viss del sannolikt kan förklaras med covid-19-pandemin.⁴² Minskningen kan tyda på att många lärare som har haft möjlighet att delta redan har genomfört utbildningen. Skolverket har i analys av deltagarantalet i apl-utvecklarutbildningen konstaterat att det finns skolor där nästan alla yrkeslärare har gått utbildningen, på initiativ från rektorn, men även att det finns skolor där ingen eller endast någon har gått den. Enligt samtal med rektorer är svårigheter att avvara lärarna i undervisningen en av anledningarna till att de inte har skickat medarbetare till utbildningen.

Skolverket har beslutat att inte erbjuda apl-utvecklarutbildningen 2021 mot bakgrund av ett minskat deltagande över tid och skolornas situation under covid-19-pandemin. Skolverkets bedömning är dock att behovet av kompetensutveckling om apl för yrkeslärare finns kvar, dels mot bakgrund av att det fortfarande finns många lärare som inte har haft möjlighet att genomföra apl-utvecklarutbildningen, dels mot bakgrund av att det ständigt kommer in nya lärare i skolan. Därför erbjuds i stället en modul för kollegialt lärande om apl-utveckling (se nedan).

3.2.1 Modul för kollegialt lärande ersätter apl-utvecklarutbildningen på lärosätena

För att även fortsättningsvis erbjuda kompetensutveckling om apl för yrkeslärare, samt för att fler på varje skola ska få tillgång till innehållet i apl-utvecklarutbildningen och bli delaktiga i utvecklingsarbetet om apl, har Skolverket omarbetat utbildningen till en modul för kollegialt lärande. Modulen publicerades i Lärportalen⁴³ i mars 2021 och innehållet motsvarar till stora delar innehållet i apl-utvecklarutbildningen. Innehållet har även förstärkts med en del som handlar om att motverka kränkande behandling och diskriminering under apl,

⁴¹ Som tidigare nämnts fanns det 8 605 lärare i yrkesämnen i gymnasieskolan, 1 091 lärare i yrkesämnen i gymnasiesärskolan och 1 514 lärare i yrkesämnen i komvux läsåret 2019/2020. Sveriges offentliga statistik Gymnasieskolan tabell 5 A, Gymnasiesärskolan tabell 4 och Komvux tabell 5A.

⁴² Skolverkets årsredovisning 2020. Skolverket, Stockholm (2021).

⁴³ <https://larportalen.skolverket.se>

i modulen kallad *Schysst apl*.⁴⁴ Med modulen blir det möjligt att tillsammans med kollegor på skolan arbeta brett för att systematiskt utveckla elevernas apl. Många skolor har också vana av att arbeta med Skolverkets moduler och rektorerna har med modulen möjlighet att styra arbetet till tillfällen där alla lärare kan delta.

Ett värde med apl-utvecklarutbildningen som deltagarna återkommande framhöll i kursutvärderingar var gruppdiskussioner och mötet med andra lärare. I detta ingick delvis värdet av att träffa lärare från andra skolor. Skolverket kommer därför även fortsättningsvis att skapa mötesplatser för erfarenhetsutbyte om apl mellan lärare och mellan rektorer från olika skolor.

För närvarande har skolorna inte möjlighet att arbeta med utvecklingsarbete i samma utsträckning som tidigare på grund av covid-19-pandemin. Skolverket kommer dock, när det blir aktuellt igen, stödja skolornas användning av modulen och följa utvecklingen av deras apl-arbete för att se hur yrkeslärare bäst kan erbjudas kompetensutveckling om apl.

3.3 Nationella apl-utvecklare har bidragit till struktur i skolors apl-arbete

Apl-utvecklarnas roll har fått lov att utvecklas under arbetets gång eftersom tidigare erfarenheter från liknande stöd saknades. De har med tiden blivit erfarna och skickliga när det gäller att få syn på skolors behov och att kunna stödja skolornas utvecklingsarbete utifrån en helhetssyn på yrkesutbildningen. De fungerar ofta som en hävstång till apl-utvecklarutbildningen och handledarutbildningen bland annat genom att stödja skolorna i att få syn på hur de kan ta tillvara utbildningarna i organisationen för att höja kvaliteten i apl. De senaste åren har digitala lösningar underlättat planeringen av uppdragen och gett möjlighet till tätare avstämningar och uppföljning, vilket enligt apl-utvecklarna själva bidrar till hållbarhet i den utvecklingsprocess som de stödjer.

I en utvärdering som Skolverket gjorde 2016 om stöd på gymnasieskolor från de nationella apl-utvecklarna framkom att det fanns flera utmaningar i skolornas apl-arbete.⁴⁵ Det saknades exempelvis strukturella förutsättningar för att arbeta med apl-frågorna i de berörda skolorna. Lärare på olika program hade arbetat parallellt och relativt isolerat med apl-arbetet. Det framkom också att lärarna på ett generellt plan var insatta i målen med gymnasieskolans apl, men att det fanns en osäkerhet för hur apl-reformen skulle tolkas och implementeras. Skolorna ville även få bekräftat att tolkningen av apl var riktig och att utformningen av apl-organisationen gjordes på rätt sätt.

Enligt utvärderingen bidrog stödet av en nationell apl-utvecklare bland annat till att skolan tog fram rutiner för dokumentation, skapade tidsmässiga och organisatoriska möjligheter till regelbundna apl-möten samt rutiner för samverkan

⁴⁴ Modulen består av sju delar: 1. Kvalitet i apl, 2. Elevers arbetsmiljö under apl, 3. Schysst apl, 4. Treparsntal under apl, 5. Bedömning under apl, 6. Apl-handledare, 7. Kvalitetssäkra elevers apl.

⁴⁵ *Utvärdering av Skolverkets insats Nationella apl utvecklare*. Skolverket (2016). Dnr 2016:01060.

om apl mellan programmen på skolan. På flera skolor ledde det till att lärarnas besök på arbetsplatserna blev tätare och även till en utvecklad struktur kring besöken.⁴⁶

När en skola önskar stöd av en nationell apl-utvecklare är kravet från Skolverket att rektorn bokar stödet och sen själv deltar vid träffarna. Flera lärare som intervjuades i utvärderingen kommenterade att rektorns deltagande hade varit positivt för arbetet. På flera skolor kunde de till exempel i efterhand se att insatsen möjliggjorde strukturella förändringar som innebar att apl prioriterades tidsmässigt av både lärare och rektor till skillnad mot tidigare.⁴⁷

De nationella apl-utvecklarnas stöd har varit mycket uppskattat av rektorerna. I uppföljningsenkäter som 51 rektorer har besvarat under 2019 och början av 2020 anger 94 procent att de upplevde att Skolverkets apl-utvecklartjänst uppfyllde deras förväntningar. 96 procent svarade att de skulle rekommendera andra skolor att använda sig av en nationell apl-utvecklare. På frågan vad det har medfört för skolan att få stöd av en nationell apl-utvecklare svarar flera att stödet har skapat klarhet i vad apl innebär, att det har bidragit till en samsyn om apl och att apl-utvecklingen har fått större utrymme i verksamheten. På frågan hur tjänsten skulle kunna förbättras svarar de flesta att de tycker att den är bra som den är, men några lyfter att de hade önskat mer tid och tillgång till färdigt material så som olika mallar och årshjul med fokus på apl. Det framkom även önskemål om stöd för ämnessamverkan kring apl.

Utvärderingen 2016⁴⁸ gjordes delvis i formativt syfte och de behov som framkom har bidragit till smärre justeringar i apl-utvecklarnas uppdrag. Förändringarna innebär främst att apl-utvecklarna numera har tätare och mer långvariga kontakter med skolorna, där de även efter utvecklingsarbetet fungerar som bollplank framför allt till rektorerna. Under 2020 har detta till stor del handlat om hur man kan hantera de nya situationer som uppkommit för skolorna under covid-19-pandemin.

Enligt de nationella apl-utvecklarna själva har karaktären på stödet till skolor förändrats med åren sedan starten 2014. De uppger att det generellt finns en större kunskap om apl på gymnasieskolorna och att stödet därmed kan börja på en annan nivå. Tidigare behövdes mer övergripande processtöd om strukturen kring apl. Nu har många skolor en större medvetenhet om gällande styrdokument generellt och regleringen kring apl i synnerhet samt att de kartlägger arbetsplatserna i större omfattning innan de använder dem som apl-platser. Stödet kan därför i stället handla om att vidareutveckla andra delar, som till exempel att genomföra kvalitativa trepartssamtal mellan elev, handledare och lärare. De nationella apl-utvecklarna anger dock att det fortfarande finns behov av stöd för samverkan med arbetslivet, att hitta hållbara organisatoriska strukturer som inte baseras på enskilda medarbetares engagemang och att inkludera apl i det systematiska kvalitetsarbetet. De anger också att de fortfarande möter en omfattande okunskap

⁴⁶ *Utvärdering av Skolverkets insats Nationella apl utvecklare*. Skolverket (2016). Dnr 2016:01060.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid.

om styrdokument, reglering av apl och brist på struktur kring apl inom komvux. Det är till exempel inte ovanligt att de möter skolor inom komvux, där elever själva får skaffa sin apl-plats.

Under 2020 har förfrågningarna om stöd från en nationell apl-utvecklare minskat avsevärt som en konsekvens av att skolorna har behövt fokusera på att hantera effekter av pandemin. De apl-utvecklaruppdrag som har genomförts har gjorts på distans, vilket har fungerat någorlunda tillfredställande. Enligt apl-utvecklarna själva har detta dock inte varit lika bra som när de har haft möjlighet att starta upp arbetet med fysiska träffar. Skolverkets slutsats är att stödet från de nationella apl-utvecklarna är värdefullt för att stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet. De fysiska mötena ska därför återupptas när det är möjligt.

3.4 Skolverket drar slutsatsen att insatserna stärker kvaliteten i apl och att arbetet måste fortsätta

Skolverket har genomfört uppdraget om handledarutbildning och att i övrigt stärka kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet genom utbildningar, processtöd, kunskapsutvecklande konferenser och webbstöd.

Informationsuppdraget om handledarutbildningen har bland annat genomförts genom kampanjer i fackpress, medverkan vid branschmässor och möten med ett antal stora företag, konferenser för huvudmän, rektorer och yrkeslärare samt informationsmaterial som delats ut via skolor. Det är svårt att bedöma effekten av de olika aktiviteterna var för sig och det har inte heller gjorts några nyare studier motsvarande de Skolinspektionen gjorde 2011 och 2013. Mot bakgrund av det som har redovisats i den här rapporten är dock Skolverkets slutsats att insatserna sammantaget har bidragit till att stärka kvaliteten i apl i de skolor som tagit del av stödet, genom att insatserna har lett till:

- att handledare är bättre förberedda att handleda elever
- att medvetenhet kring styrdokument i allmänhet och om apl i synnerhet har ökat
- att skolor i större utsträckning kartlägger arbetsplatserna innan de används för elevers apl och att elever i mindre utsträckning får leta sin egen apl-plats
- att skolor har fått bättre strukturer och rutiner kring apl
- att skolor har fått bättre samverkan med arbetslivet
- att skolor i större utsträckning inkluderar apl i sitt systematiska kvalitetsarbete (men att det fortfarande finns utvecklingsbehov).

3.4.1 Flera utvecklingsområden kvarstår

Trots att de insatser som beskrivs i rapporten har visat sig ge gott stöd för skolornas apl-arbete kan Skolverket i kontakten med rektorer och lärare konstatera att många av de utmaningar som framkommer av tidigare rapporter från Skolinspektionen, Skolverket och utredningar, samt de upplevelser och

erfarenheter som elever vittnar om ännu finns kvar. Skolverket bedömer att de viktigaste utvecklingsområdena som kvarstår är:

1. Alla handledare till elever i apl behöver förberedas för sitt uppdrag

För att alla elever ska få hög kvalitet i apl behöver huvudmän, rektorer och lärare ställa krav och förväntningar på arbetsplatserna att de som ska få förtroendet att handleda elevers lärande har genomgått en handledarutbildning.

Enligt reglerna i de aktuella förordningarna får bara den som har nödvändiga kunskaper och erfarenheter för uppdraget och som även i övrigt bedöms vara lämplig anlitas som handledare för elever i apl.⁴⁹ Gymnasieutredningen 2007 påpekade i sitt betänkande att handledaren har en nyckelroll för apl och att handledaren bör ha genomgått en handledarutbildning eller på annat sätt skaffat sig motsvarande kunskaper för att säkra en god handledning.⁵⁰ Skolverket instämmer i vikten av att handledare har genomfört en handledarutbildning för att få nödvändiga kunskaper för sitt uppdrag. Detta styrks även av de uppföljningar som har gjorts av handledarutbildningen där yrkeslärare och handledare vittnar om hur den har bidragit till handledarnas förståelse av sin egen respektive skolans roll, samt till bättre samarbete mellan lärare och handledare (se avsnitt 3.1).

Skolverket konstaterar att många handledare har genomfört den webbaserade handledarutbildningen, men myndigheten har även indikationer på att många handledare ännu inte har gjort den. Branschorganisationer har bidragit till att göra Skolverkets handledarutbildning känd och använd men fler branschorganisationer behöver lyfta värdet av utbildade handledare till sina medlemsföretag.

2. Alla i skolan som arbetar med apl behöver ha nödvändiga kunskaper inom området

För att alla elever ska få hög kvalitet i apl behöver rektorer försäkra sig om att lärare och andra i skolan som arbetar med apl har tillräcklig kompetens inom området.

Som en kunskapsgrund bör lärare och andra som arbetar med apl gå igenom Skolverkets handledarutbildning eftersom:

- de är den främsta kanalen för information om utbildningen till handledarna
- de kan utgöra stöd för handledare som genomför utbildningen
- utbildningen kan bidra till en gemensam bild med handledarna av det arbetsplatsförlagda lärandet
- utbildningen beskriver ansvar och rollfördelning mellan skolan och arbetsplatsen, läraren och handledaren
- utbildningen kan bidra till samsyn och en gemensam plattform för apl-arbetet på skolan.

⁴⁹ 4 kap. 14 § gymnasieförordningen (2010:2039), 2 kap. 28 § förordning (2011:1108) om vuxenutbildning, 4 kap 10 § förordning (2014:854) om vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år och statsbidrag för sådan utbildning.

⁵⁰ *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27).

Det framkommer i Skolverkets uppföljningar av handledarutbildningen att handledare önskar att även lärarna genomför utbildningen eftersom handledarna, med nya kunskaper om apl, ser att skolan brister i sitt ansvar. Att lärarna uppmanas genomföra utbildningen ger en viktig signal till lärare och elever om betydelsen av apl, samt till arbetslivet om att skolan tar sitt ansvar på allvar. Det är nödvändigt att även huvudmän, rektorer och andra chefer inom skolan med ansvar för apl, har kunskap om skolans ansvar och rollfördelningen mellan skola och arbetsplats. Därför är en genomgången handledarutbildningen värdefull även för dem.

Skolverket erfar att det finns skolor där rektorn har bestämt att alla lärare på yrkesprogram (inklusive lärare i gymnasiegemensamma ämnen) ska gå igenom handledarutbildningen. Det är dock trots informationsinsatser och kampanjer svårt att få lärare och rektorer att förstå värdet av att lärare går igenom den.

3. Arbetet med att utveckla apl behöver fortsätta på många skolor

För att eleverna på alla skolor ska få hög kvalitet i apl behöver fortfarande många skolor utveckla sitt arbete med att skapa hållbara rutiner för elevernas apl.

Det finns fortfarande utmaningar när det gäller likvärdigheten i elevers apl. I Skolinspektionens och Skolverkets rapporter från 2016 framgår att skillnaden mellan skolor är stor när det gäller faktorer som påverkar kvaliteten i elevernas apl.⁵¹ Rapporterna är fem år gamla men de nationella apl-utvecklarna och kursansvariga för apl-utvecklarutbildningen på lärosätena bekräftar att det fortfarande finns skolor som inte har fungerande strukturer för apl. Detta kan innebära att elever inte får likvärdiga möjligheter till hög kvalitet i sin utbildning.

Skolverket har under uppdragstiden arbetat aktivt för att bidra till likvärdigt utnyttjande av myndighetens olika erbjudanden om stöd för apl-utveckling genom att de ska vara kända på alla skolor med yrkesutbildning på gymnasial nivå och att trösklarna för att använda dem ska vara låga. De nationella apl-utvecklarna har återkommande fått i uppdrag att kontakta rektorer på de gymnasieskolor, gymnasiesärskolor och kommunala vuxenutbildningar som inte har haft deltagare i apl-utvecklarutbildningen eller stöd av en apl-utvecklare, för att informera om de tjänster som Skolverket erbjuder. Skolverket har även stått för resekostnader till och från apl-utvecklarutbildningar och konferenser för att ge likvärdig tillgång och likvärdiga förutsättningar till deltagande oavsett skolans geografiska läge och ekonomiska möjligheter.

Som stöd för skolornas utvecklingsarbete finns nu, utöver stöd av de nationella apl-utvecklarna, en ny modul i Lärportalen om att utveckla apl.

⁵¹ Samverkan för bättre arbetslivsanknytning – En kvalitetsgranskningsrapport om restaurang- och livsmedelsprogrammet och hantverksprogrammet. Skolinspektionen (2016), *Det arbetsplatsförlagda lärandet på gymnasieskolans yrkesprogram – Nationell kartläggning och analys av apl-verksamheten utifrån yrkeslärares perspektiv*. Skolverket (2016), rapport 437.

4. Huvudmän måste ta ett större ansvar för att varje elev ska få apl av hög kvalitet

För att alla elever ska få hög kvalitet i apl måste huvudmän och rektorer skicka tydliga signaler om betydelsen av apl i elevernas utbildning och ta ett helhetsansvar för apl-verksamheten.

Det finns inga nationella bestämmelser om att huvudmän eller skolor ska utbilda sina handledare eller i övrigt använda det stöd som Skolverket erbjuder för utveckling av apl. Enligt deltagare i apl-utvecklarutbildningarna påverkas apl-arbetet på skolan i stor omfattning av rektorns kunskaper om, förståelse av och engagemang för apl:s roll i yrkesutbildningen. Erfarenheten har visat att rektorsbyten kan påverka skolans apl-arbete negativt. Ett systematiskt arbete med att utveckla apl kräver kontinuitet och därför behöver huvudmän vidta åtgärder för att motverka eventuella negativa effekter av rektorsbyten, så att rutinerna för arbetet med apl är väl förankrade i organisationen. Det handlar bland annat om att ta ett större helhetsansvar, skicka tydliga signaler om förväntningar när det gäller apl och samverka med arbetslivet samt följa upp kvaliteten i elevernas apl. Skolhuvudmännen måste med andra ord inkludera apl och arbetet med lokala programråd/yrkesråd i det systematiska kvalitetsarbetet. Det krävs även åtgärder för att ge alla skolor organisatoriska förutsättningar för att arbeta med utvecklingsarbete. Vidare behöver huvudmän i större utsträckning än nu ta sitt ansvar för att det finns apl-platser för de utbildningsplatser som ges och att dessa uppfyller kraven för utbildningen när det gäller elevernas yrkeskunskaper, arbetsmiljö och rätt att slippa kränkningar och diskriminering.

3.4.2 Skolverket fortsätter arbetet med att stärka kvaliteten i apl

Som framgår i denna rapport har Skolverkets insatser bidragit till förbättringar av handledarrollen och många skolors apl-arbete, och därmed sannolikt även till förbättringar av kvaliteten i många elevers apl. Det finns dock arbetsplatser och skolor som ännu inte tagit del av stödet. Vidare slutar lärare och rektorer på skolorna och nya tillkommer, arbetsplatser som används för apl byts ut och det tillkommer nya handledare på tidigare använda arbetsplatser. Skolverket behöver därför fortsätta att stödja skolors utvecklingsarbete med apl. Skolverket behöver även följa utvecklingen i skolorna för att se hur apl påverkas av covid-19-pandemin.

Utifrån de behov som framkommer i möte med målgrupperna och de frågor som kommer in till myndigheten är Skolverkets bedömning att det snarare behövs uthållighet i det befintliga stödet än nya insatser. Dessutom behövs aktiviteter för att återkommande uppmärksamma betydelsen av apl för kvaliteten i yrkesutbildningarna. Skolverket kommer fortsätta att följa utvecklingen i skolorna samt erbjuda och förvalta de insatser som har utvecklats för att stärka kvaliteten i apl:

- *Handledarutbildning på webben*, samt fortsatt arbete med att uppmärksamma målgrupperna om utbildningen och uppmana dem att gå den.
- *Stöd för kollegialt lärande om apl-utveckling* i form av en modul i Lärportalen, samt implementering och uppföljning av modulen.
- *Nationella apl-utvecklare* som stödjer skolornas systematiska apl-arbete, inklusive deras arbete med lokala programråd.
- *Utbildningsdagar för rektorer om apl-utveckling* som erbjuder kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.
- *Stöd på webben* om ansvar och roller i apl för huvudmän, rektorer, lärare och arbetslivet.
- *Fortsatt arbete för att stödja arbetet med värdegrundsfrågor i apl.*
- *Digitala nätverksträffar* som erbjuder kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.
- *Kompetensutvecklingsdagar* i form av konferenser och webinarier med forskningsanknytning, kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte.
- *Regelbundet aktualisera kvaliteten i apl och vikten av utbildade handledare* i de nationella programråden.

Bilaga 1 – Innehåll i Skolverkets webbaserade handledarutbildning

Handledarintroduktionen

1. Jag och eleven

Den första modulen handlar om hur handledaren kan förbereda sig inför elevens apl-period genom att ta reda på vem eleven är vad gäller till exempel bakgrund, intressen och framtidsplaner. I samband med det får handledaren reflektera över hur det är att vara ny på jobbet. Handledaren får också möta några personer med olika attityder och värderingar till yrkeslivet samt reflektera över sin egen yrkesidentitet och yrkeskulturen på arbetsplatsen.

2. Vara förberedd

Den andra modulen handlar om vad apl innebär och ger handledaren en ökad kunskap och förståelse för handledarrollen. Här klargörs och diskuteras fördelningen av ansvaret mellan handledaren, läraren och eleven. Handledaren får fundera över hur eleven kan tas emot på ett välkomnande sätt och ta del av exempel på hur planeringen av apl-perioden kan gå till. Det ingår också att få en inblick i arbetsmiljöfrågor, gymnasial yrkesutbildning och skolans värdegrund.

3. Handleda och lära

Den tredje modulen handlar om förutsättningar för lärande och hur lärande sker i ett socialt samspel. Handledaren får pröva reflektiva samtal som en metod för lärande och utveckling. Här ges också tips på hur eleven kan inspireras och engageras och samtidigt utmanas i sin yrkesutbildning.

4. Följa upp och återkoppla

Den fjärde modulen handlar om vikten av att kontinuerligt följa upp och ge återkoppling på elevens arbete. Här ges vägledning i hur konstruktiv återkoppling kan ges och bli en del i elevens lärande. Handledaren får också ta del av ett exempel på trepartssamtal i slutet av apl-perioden där elevens kunskapsutveckling blir synlig genom lärarens ledning av samtalet.

Fördjupningsmodulen

5. Fördjupning om handledning och lärlingsutbildning

Fördjupningsmodulen handlar om hur handledaren kan arbeta för att stödja och stimulera elevens lärande när eleven gör en större del av utbildningen som apl. Handledaren får ta del av metoder för såväl långsiktig planering som detaljplanering av elevens arbetsmoment som ingår i arbetsplatsens dagliga arbete. I fördjupningsmodulen synliggörs och diskuteras också vad det innebär att ta emot en lärling och att följa och vara delaktig i en annan persons utveckling.

Frivillig modul

6. Handleda elever som behöver extra stöd

Den sjätte modulen handlar om hur handledaren och andra på arbetsplatsen kan stödja elever som behöver extra stöd i sitt lärande. De får också veta mer om några vanliga funktionsvariationer och hur man kan ta tillvara elevernas förmågor.

Bilaga 2 – Resultat från kursutvärderingar av handledarutbildningen 2020

För att deltagare i handledarutbildningen ska få ut intyg efter handledarintroduktionen, fördjupningsdelen respektive den frivilliga delen om extra stöd måste de svara på kursutvärderingar efter respektive del. Tabell 1 nedan visar resultat från handledares utvärderingar under 2020. Det finns även kursutvärderingar från 2015 när utbildningen låg i en annan plattform, med något annorlunda ställda frågor. Resultaten av utvärderingarna liknar varandra.

Tabell 1. Handledares svar i kursutvärderingar. Siffrorna anger andel av svaren.

Frågor*	I ganska eller mycket stor utsträckning	I varken stor eller liten utsträckning	I ganska eller mycket liten utsträckning	Ingen åsikt
<i>Handledarintroduktion (modul 1–4). Totalt 641 svar.</i>				
1. Kursen motsvarade mina förväntningar.	0,59	0,16	0,17	0,07
2. Kursen var som helhet givande.	0,64	0,12	0,17	0,07
3. Kursen har fördjupat och/eller breddat mina kunskaper.	0,60	0,14	0,19	0,06
4. Kursen har gett mig användbara kunskaper.	0,65	0,11	0,18	0,07
Medelvärde:	0,62	0,13	0,18	0,07
<i>Fördjupningsdel (modul 5). Totalt 408 svar.</i>				
1. Kursen motsvarade mina förväntningar.	0,59	0,13	0,20	0,08
2. Kursen var som helhet givande.	0,61	0,12	0,19	0,08
3. Kursen har fördjupat och/eller breddat mina kunskaper.	0,58	0,14	0,20	0,08
4. Kursen har gett mig användbara kunskaper.	0,61	0,12	0,20	0,08
Medelvärde:	0,60	0,13	0,20	0,08

Frågor*	I ganska eller mycket stor utsträckning	I varken stor eller liten utsträckning	I ganska eller mycket liten utsträckning	Ingen åsikt
<i>Frivillig del om elever som behöver extra stöd under apl (modul 6). Totalt 356 svar.</i>				
1. Kursen motsvarade mina förväntningar	0,60	0,15	0,18	0,08
2. Kursen var som helhet givande.	0,62	0,11	0,18	0,08
3. Kursen har fördjupat och/eller breddat mina kunskaper.	0,59	0,14	0,20	0,07
4. Kursen har gett mig användbara kunskaper.	0,63	0,10	0,19	0,08
Medelvärde:	0,61	0,13	0,19	0,08

* Frågorna löd i sin helhet: 1. I vilken utsträckning motsvarade kursen dina förväntningar? 2. I vilken utsträckning upplevde du kursen som helhet givande? 3. I vilken utsträckning upplever du att kursen fördjupat och/eller breddat dina kunskaper inom ämnesområdet? 4. I vilken utsträckning har kursen gett dig användbara kunskaper för fortsatt arbete?

Bilaga 3 – Apl-utvecklarutbildningens innehåll och upplägg

Apl-utvecklarutbildningen omfattar fem dagar vid fyra tillfällen och mellan träffarna har deltagarna kursuppgifter. Utbildningens läraaktiviteter ska vara verksamhetsnära. Systematiserat erfarenhetsutbyte mellan deltagarna ingår därför som ett viktigt inslag både vid de fysiska träffarna och på den lärplattform som används under utbildningen. Kursuppgifterna innebär konkreta verktyg som stöd för lärares och andras arbete med apl.

Innehåll i utbildningen:

- Kvalitet i arbetsplatsförlagt lärande – Vad regleras i styrdokumentet?
- Från praktik till apl
- Yrkeskunnande och lärande
- Kollektiv reflektion som verktyg
- Att bedriva förändringsarbete
- Kvalitetssäkring av arbetsplatser
- Arbetsmiljö
- Systematiskt kvalitetsarbete om apl
- Bedömning och betygssättning under apl
- Kollegial handledning och samtalsmetodik
- Extra utblick om gymnasiesärskola, yrkesintroduktion och vuxenutbildning
- Samverkan mellan skola och arbetsliv

En gång per termin bjuder Skolverket in kursansvariga vid lärosätena till samverkansmöte. Vid dessa möten behandlas bland annat pågående utbildningar, utvecklingsbehov, marknadsföring och kommande utbildningar.

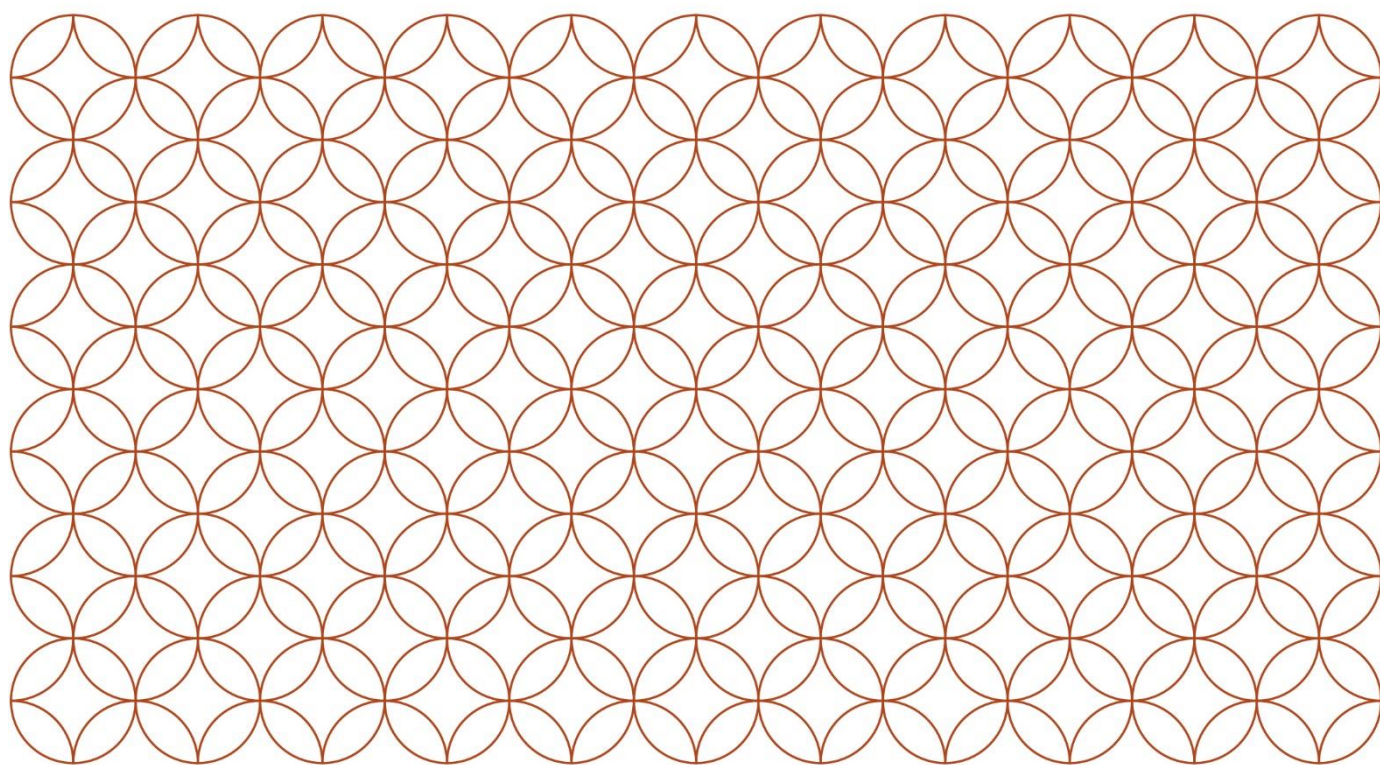
En utbildningsplan med hög detaljeringsgrad ligger till grund för uppdraget om genomförandet av utbildningen. Undervisningsråd på Skolverket medverkar vid första och sista tillfället av utbildningen. Samverkansmöten mellan Skolverket och de lärosäten som ger utbildningen äger rum i Stockholm en gång under avtalsperioden.

Målgruppen är yrkeslärare och apl-ansvariga med undervisningserfarenhet från yrkesutbildning för elever i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan eller komvux på gymnasial nivå och som särskild utbildning på gymnasial nivå. Lärosätet ansvarar för att fylla kurserna. Skolverket annonserar om utbildningarna genom att länka till lärosätets annonsering samt genom Skolverkets nyhetsbrev. Skolverket har även annonserat i fackliga tidskrifter för lärare och rektorer.

För att ge många skolor tillgång till utbildningen erbjuds i första hand varje skolenhet plats för två deltagare per utbildning, företrädesvis från olika program. Fler från samma skola kan antas i mån av plats för att fylla utbildningarna efter anmälningstidens utgång.

För att ge alla skolor möjlighet att skicka deltagare står Skolverket för resekostnader till utbildningarna som överstiger 200 kr tur och retur per utbildningsträff.

Skolverkets kvalitetssäkring av utbildningen sker genom att utbildningsplan och kursuppgifter styrs av Skolverket, genom avstämningsmöten med utbildningsansvariga vid lärosätet, genom att Skolverket finns med vid flera utbildningstillfällen och genom kursutvärdering som deltagarna gör efter avslutad utbildning.

Skolverket

www.skolverket.se